

हुतात्म्यांनो !

लेखक -

स्वातंत्र्यवीर विनायक दामोदर सावरकर

हुतात्म्यांनो

लेखक: स्वातंत्र्यवीर विनायक दामोदर सावरकर

इंटरनेट अधिकार

स्वातंत्र्यवीर सावरकर राष्ट्रीय स्मारक
स्वातंत्र्यवीर सावरकर मार्ग, दादर पश्चिम, मुंबई ४०००२८

प्रकल्प संचालक : रणजित विक्रम सावरकर

www.savarkarsmarak.com

हुतात्म्यांनो!

आज १० मे हा दिनांक आहे. हुतात्म्यांनो ! भारताच्या रणांगणावर तुम्ही स्वातंत्र्य संग्रामातील पहिली मोहीम सुरु केली ती १८५७ या नित्यस्मरणीय वर्षी, याच दिवशी सुरु केली. आपल्या या मातृभूमीला ज्या दास्यामुळे अवकळा आलेली होती त्या दास्याची जाणीव निर्माण झाल्यामुळे, मायदेशाने त्या दिवशी आपले खडग म्यानातून बाहेर काढले, त्याने आपल्या शृंखला ताडकन तोडून टाकल्या आणि स्वातंत्र्य नि स्वाभिमान यांच्या प्रीत्यर्थ त्याने पहिला घाव घातला, सहस्रावधि लोकांच्या कंठातून मारो फिरंगी को, हा रणनाद निघाला तो याच दिवशी निघाला. मीरत येथील सैनिक उठावणी करून, भीषण उत्थानाच्या उत्साहाने दिल्लीकडे निघाले. सूर्यप्रकाशात चमकणारे यमुनाजल त्यांनी पाहिले. जुना मनु नि नवा मनु यांच्या संधिकालावर उभा असलेला ऐतिहासिक क्षण नेमका हेरून एका क्षणात त्यांनी आपला नेता, आपला ध्वज आणि आपला पक्ष यांची निश्चिती केली आणि त्यांनी बंडाला राष्ट्रसंग्रामांचे नि धर्मसंग्रामांचे स्वरूप प्राप्त करून दिले. ते सर्व याच दिवशी घडले.

हुतात्म्यांनो ! तुम्हाला सर्व प्रकारे धन्यवाद आहेत. क्रांतीच्या जळत्या दिव्यातून जाण्याला तुम्ही सिद्ध झालात ते आपल्या वंशाचा स्वाभिमान टिकावा म्हणून झटलात. सत्तेने नि दुष्टाव्याने चाललेल्या धर्मातरांच्या संकटात आपल्या या देशातील धर्म सापडले होते. ढोंगी परस्थांनी मैत्रीचा बुरखा फेकून दिला होता. विश्वासघातकी शत्रूच्या नीच स्वरूपांत उघड उघड पुढे सरून या परस्थ लोकांनी तहनामे मोडण्याची, परदास्याच्या शृंखला जखडविण्याची आणि आपल्या या कृपाळू मायदेशाला खिजविण्याची सुरुवात केली होती. आणि हे खिजविणे कशासाठी चालले होते? असत्यभाषी गोऱ्या लोकांच्या गप्पांवर प्रामाणिकपणे विश्वास ठेवला यासाठी ते चालले होते. १८५७ च्या हुतात्म्यांनो ! अशा समयी तुम्ही देशमातेला जागृत केलेत, तिला उत्स्फूर्त केलेत आणि तिच्या स्वाभिमान रक्षणार्थ तुम्ही समरांगण गाठलेत. मारो फिरंगीको, हा रणनाद उच्चारित आणि भगवान आणि भारतवर्ष ह्या ब्रीदवाक्याने अंकित असलेला ध्वज हाती धरून तुम्ही रणावेशाने निघालात तेव्हा तुम्ही शत्रूला कसे भयंकर आणि प्रचंड दिसले असाल ! तुम्ही तशा रीतीने उठलात हे फार चांगले झाले ! तुम्ही असे केले नसते तर तुमचा जीव बचावला असता हे खरे; पण त्यामुळे दास्याचे लांछन मात्र जास्त वज्रलेप झाले असते. मनाची उभारी नाहीशी करण्याच्या सहनशीलपणामुळे शृंखलेचा एक पाश मात्र अधिक घट्ट झाला असता आणि जगाने आपल्या देशाकडे तुच्छतेने बोट दाखवून म्हटले असते, दास्यात राहण्याच्या लायकीचाच हा देश आहे, गुलामगिरीत तो सुख मानीत आहे; आपल्या हिताच्या रक्षणासाठी नि मानाच्या रक्षणासाठी या देशाने १८५७ साली सुद्धा काडीचीही हालचाल केली नाही.

हुतात्म्यांनो ! याच कारणांसाठी आजचा हा दिवस तुमच्या स्फूर्तिदायक स्मृतीचा दिवस म्हणून आम्ही साजरा करित आहोत. जो सतत फडकत राहावा, असा ध्वज तुम्ही या दिवशी उभारलात; ज्याच्या पूर्तीत धन्यता वाटावी अशा ध्येयाचा उच्चार तुम्ही केलात, जे स्वप्न सत्यसृष्टीत उतरण्यात धन्यता

वाटावी असे स्वप्न तुम्ही या दिवशी पाहिलेत; राष्ट्र म्हणून आपण अवतीर्ण होत आहो हे सत्य तुम्ही या दिवशी उद्घोषित केलेत.

तुम्ही केलेल्या घोषणेचा आम्ही स्वीकार करतो; तुम्ही उभारलेल्या ध्वजाचा आम्ही सन्मान करतो. क्रांतियुद्धाच्या धुमशुक्रीत तुम्ही मारो फिरंगीको हे प्रेषिताला शोभतील असे शब्द उच्चारून जे दाहक कार्य निश्चित केलेत ते पुढे चालविण्याचा आमचा निर्धार आहे. तुम्ही केलेल्या युद्धाला क्रांतियुद्ध म्हटले ते अगदी बरोबर आहे. तो १८५७ चा संग्राम ! क्रांतीच्या आगमनापर्यंत तो थांबणार नाही. क्रांतीचा समय आला की गुलामगिरी धुळीस मिळेल आणि स्वातंत्र्य सिंहासनाधिष्ठित होईल. जेव्हा जेव्हा राष्ट्र स्वातंत्र्यार्थ उठते, जेव्हा जेव्हा स्वातंत्र्यकल्पनेचे बीज त्या राष्ट्रातल्या व्यक्तींच्या रोमरोमांत भिनते, जेव्हा जेव्हा हे बीज त्या राष्ट्रांतल्या हुतात्म्यांच्या रक्तात रुजते आणि जेव्हा जेव्हा पूर्वजांवर झालेल्या अन्यायाचा सूड घेण्यासाठी तळमळणारा एक तरी सुपुत्र त्या राष्ट्रात शिल्लक असतो, तेव्हा तेव्हा स्वातंत्र्ययुद्धाचे सातत्य टिकलेलेच असते. क्रांतियुद्ध सुरू झाले की, स्वातंत्र्य अगर मृत्यु यांच्या द्वारा ते विराम पावते. तुमच्या स्फूर्तीने उस्फूर्त झालेले आम्ही, १८५७ साली तुम्ही चालू केलेला संग्राम पुढे चालू ठेवण्याचा निश्चय करतो. सध्या लढाई थांबलेली असली तरी, तह होत आहे या गोष्टीला आम्ही मान्यता देत नाही. तुम्ही ज्या लढाया खेळलात त्या आपल्या स्वातंत्र्यसंग्रामातल्या पहिल्या मोहिमेतल्या लढाया होत्या, असे आम्ही समजतो. त्या लढायातील पराभव म्हणजे या संग्रामातील अखेरचा पराभव नव्हे. भारतवर्ष कायमचा पराभूत झाला असे जगाने म्हणावे की काय ? १८५७ साली सांडलेले रक्त व्यर्थ सांडले असे जगाने मानावयाचे की काय? पूर्वजांनी केलेल्या प्रतिज्ञांना भारतपुत्रांनी हरताळ फासला असा ग्रह जगांने करावयाचा की काय? छे! भारताला साक्षी ठेवून आम्ही म्हणतो, छे! भारतीय राष्ट्राचे ऐतिहासिक सातत्य त्रुटित झालेले नाही. १० मे १८५७ रोजी सुरू झालेला संग्राम १० मे १९०८ रोजी संपलेला नाही. कोणत्या तरी साली १० मे हा दिवस असा उजाडेल की त्या दिवशी भारताचे भाग्य निश्चित झालेले दिसेल - एक तर सौंदर्यसंपन्न भारताच्या डोक्यावर विजयाचा दैदिप्यमान मुकुट तरी दिसेल अगर हौतात्म्याचे तेजोवलय तरी दिसेल - तोपर्यंत हा लढा थांबणार नाही.

पण हे थोर हुतात्म्यांनो ! या पवित्र झगड्यांत तुम्ही तुमच्या या संततीला सहाय्य करा. तुमच्या स्फूर्तिप्रद सहवासाने आम्हांला साहाय्य करा. क्षुद्र स्वार्थांचे असंख्य कप्पेकप्पे निर्माण झाल्यामुळे मातृभूमीच्या ऐक्याची विशाल कल्पना आम्हाला आकलनच करता येत नाही. ही ऐक्यभावना तुम्ही कोणत्या गूढ मंत्राने निर्माण केली हे आम्हाला हळूच सांगा. फिरंग्यांची राजसत्ता जीर्ण कशी झाली आणि हिंदु-मुसलमानांच्या संमतीने देशी राज्ये कशी निर्माण करण्यात आली हे आम्हांला सांगा. मातृभूमीवरील प्रेमाच्या उच्च भावनेने भिन्न जाती नि भिन्न पंथ एक कसे झाले, पूज्य बहादुरशहाने सगळ्या भारतवर्षभर गोवधाला बंदी कशी केली, तोफांची सलामी देण्याघेण्याचा प्रसंग उपस्थित होताच, श्रीमंत नानासाहेब पेशवे यांनी पहिली सलामी दिल्लीच्या बादशहाला कशी दिली नि स्वतःचा क्रम त्यानंतर कसा ठरविला, हे तुम्ही आम्हाला सांगा. या प्रसंगी तुम्ही आपल्या शत्रूच्या तोंडून पुढील शब्द वदविलेत: ब्राह्मण नि शूद्र, मुसलमान नि हिंदु यांनी एकत्र येऊन इंग्रजांविरुद्ध क्रांतियुद्ध सुरू करणे ही गोष्ट शक्य आहे हा अशारा या बंडाने आपणाला दिला आहे. इतिहासकार नि मुत्सद्दी यांनी या बंडापासून अनेक गोष्टी शिकण्यासारख्या आहेत. अशा सर्व गोष्टीत भारतीयांची ही एकी अत्यंत बोधप्रद

आहे. भारतखंडात भिन्नभिन्न वंश नांदत आहेत आणि भिन्नभिन्न धार्मिक पंथामुळे त्यांची विभागणी झालेली आहे. भारतातील आपल्या अधिराज्याचे स्थैर्य नि आपल्या राज्यातील शांतता या गोष्टी या भेदभावांवर पुष्कळ अंशी अवलंबून आहेत असे आपण आजवर मानीत आलो; यापुढे तसे मानणे बरोबर नाही. कारण हे लोक परस्परांचे हृद्गत जाणतात, परस्परांविषयी आदर बाळगतात आणि परस्परांच्या जीवनक्रमाशी सहकार्य करतात. शत्रूला ही कबुली द्यायला लावून आणि राष्ट्रध्वजा खाली सर्वाना संघटित करून तुम्ही साऱ्या जगाला धक्का कसा दिलात हे आम्हाला सांगा. खरे धर्मप्रेम देशप्रेमाच्या बाजूचे असते आणि खरे देशप्रेम धर्मस्वातंत्र्याची शाश्वती निर्माण करते हे तत्त्व ओळखून, तुम्ही देशप्रेम नि धर्मप्रेम यांचा उमदा मिलाफ कसा घडवून आणलात हेही तुम्ही हळूच आम्हांला सांगा.

एखाद्या प्रचंड ज्वालामुखीशी ज्यांचे सादृश्य कल्पिता येईल अशी ही ज्वालामुखी घटना तुम्हाला ज्या अद्वितीय उत्साहामुळे, ज्या साहसामुळे नि ज्या गुप्ततेमुळे घडविता आली तो उत्साह, तो साहसीपणा नि तो गुप्तपणा हे गुण तुम्ही आम्हाला द्या. वरपांगी हिरवळीने आच्छादलेल्या भूपृष्ठांच्या आत दडलेल्या तप्तसाच्छादित दगडांची घडण घडवून तुम्ही शत्रूला सुरक्षिततेच्या खोट्या कल्पनेने कसे गुंतविले, ते तुम्ही आम्हांला सांगा. भारतीय स्वातंत्र्याचे दाहक चिन्ह असे ज्या चपात्यांचे वर्णन करता येईल त्या चपात्यांचा प्रसार खेड्यापाड्यांतून नि दऱ्याखोऱ्यातून कसा झाला आणि या चपात्यांनी आपल्या अस्फुट संदेशानेच राष्ट्राची सारी बुद्धिमत्ता कशी भडकावून दिली हेही तुम्ही आम्हांला स्पष्ट करून सांगा. शेवटी, हा ज्वालामुखी कसा भडकला आणि त्याची गर्जना कशी घुमू लागली, या ज्वालामुखीच्या धडाक्यापुढे सगळ्या गोष्टींचा चक्काचूर कसा झाला, या ज्वालामुखीचा वेग कसा वाढत गेला, त्याने साऱ्या वस्तू कशा जमीनदोस्त केल्या, आपल्या तप्त रसाच्या दाहक प्रवाहात त्याने सर्व वस्तूंचा संहार कसा केला, हेही तुम्ही आम्हांला सांगा. एका महिन्यात पलटणीमागून पलटणी, संस्थानिकामागून संस्थानिक, नगरामागून नगर, शिपाई, पोलीस, जमीनदार, पंडित, मौलवी या सर्वांवर या घटनेचा प्रभाव कसा पडला, आणि या सहस्त्रशीर्ष क्रांतीच्या घटना घुमू लागताच त्यांचा पडसाद मंदिरातून नि मशिदीतून उमटू लागल्यामुळे, ठिकाणाठिकाणातून मारो फिरंगीको हा ध्वनी कसा उमटू लागला हेही तुम्ही आम्हाला सांगा. मीरत शहरात उठवणी झाली, दिल्ली शहर उठले, बनारसमध्ये चढाई झाली, आग्रा, पाटणा, लखनौ, अलाहाबाद, जगदीशपूर, झांशी, बांदा, इंदूर, पेशावरपासून कलकत्त्यापर्यंत आणि नर्मदेपासून हिमालयापर्यंत या ज्वालामुखींचे लोळ एकदम अनपेक्षित रितीने भडकू लागले नि त्या दाहात सर्वांचा संहार होऊ लागला.

आणि हे हुतात्म्यांनो ! तुम्ही हा जो प्रयोग केलात तो करित असतांना तुम्हाला आपल्या लोकांच्या अंगी असलेले जे लहानमोठे दोष आढळले तेही तुम्ही आम्हांला सांगा. अन्य दोषांपेक्षा तुम्ही एकाच प्रमुख दोषाचे स्पष्टीकरण करा. हा दोष राष्ट्राच्या घटनेत अत्यंत महत्त्वाचा असून तो राष्ट्राला अत्यंत हानिकारक ठरणारा आहे, ज्या स्वार्थी आंधळेपणामुळे कित्येक लोकांनी तुमच्या अंगीकृत राष्ट्रकार्यात तुमच्याशी सहकार्य केले नाही, त्यामुळेच तुमचे सारे प्रयत्न विफल ठरले की काय, हे तुम्ही आम्हांला सांगा. हिंदुस्थानच्या पराभवाचे कारण हिंदुस्थानच होय, हे खरे ना? या प्रश्नाचे उत्तर आम्हांला द्या. आपली ही मातृभूमी शतकानुशतकांच्या निद्रेतून जागी झाली होती नि ती शत्रूवर आघात करू लागली होती; पण तिचा उजवा हात फिरंग्याला मरेतो मारत होता त्याच वेळी तिचा डावा हात स्वतःच्या

मस्तकावरच आघात करण्यात दुर्दैवाने गुंतला होता. यामुळे आपला हा मायदेश कोलमडून पडला आणि त्याला पन्नास वर्षांची अपरिहार्य मूर्च्छा आली.

१८५७ च्या स्वातंत्र्यसंग्रामात पुढाकार घेण्याच्या हुतात्म्यांच्या दुर्दम्य आत्म्यांनो तुम्ही केलेल्या प्रयत्नाला पन्नास वर्षांचा काळ होऊन गेलेला आहे. असे असले तरी, आम्ही स्वतःच्या साक्ष ठेवून तुम्हाला असे अभिवचन देतो की, तुमच्या प्रयत्नांच्या हीरकमहोत्सवाची वेळ येईल, तेव्हा तरी तुमच्या इच्छा तृप्त झालेल्या असतील. तुमची हाक ऐकून आम्हाला धैर्य आले आहे. तुम्ही संग्राम केलात त्यावेळी तुमची साधनसामग्री मर्यादित होती, असे असूनही तुम्ही जुलुम आणि विश्वासघात यांच्या युतीविरुद्ध झगडा केलात. दुआब आणि अयोध्या या प्रांतांनी आपली एकजूट घडवून आणली. त्यांनी जो संग्राम केला तो नुसत्या ब्रिटिश सत्तेविरुद्ध नसून उरलेल्या सगळ्या भरतखंडाविरुद्धही होता; असे असूनही, हे हुतात्म्यांनो, तुम्ही तीन वर्षांपर्यंत संग्राम चालविलात आणि तुम्ही हिंदुस्थानचा राजमुकुट जवळ जवळ हस्तगत केला होतात आणि परकीय सत्तेचे पोकळ अस्तित्व तुम्ही जवळजवळ उच्छिन्न केले होतेत तुमच्या या कर्तृत्वाचे स्मरण किती उत्साहदायक आहे बरे! दुआब आणि अयोध्या यांनी एक महिन्यात जे केले ते सगळा हिंदुस्थान एकदम, आकस्मिकपणे नि निर्धाराने उठेल तर एक दिवसात साध्य होईल. आमची अंतःकरणे या आशेने प्रज्वलित झाली आहेत आणि या आशेमुळेच आम्हांला विजयाची खात्री वाटत आहे. आणि म्हणून, आम्ही असे प्रतिज्ञापूर्वक सांगतो की १९१७ साली तुमचा हीरकमहोत्सव होईल तेव्हा, पुनरुज्जीवित भारतवर्ष जगात डौलाने प्रवेश केल्याशिवाय राहणार नाही. कारण थडग्यात पडून असलेली बहादुरशहाची हाडे सूड सूड म्हणून ओरडत आहेत. निर्भय लक्ष्मीबाईचे रक्त रागाने उकळत आहे. पाटण्यात शहीद पीर अल्ली याने कटातील गूढ फोडण्याला नकार दिला नि त्यामुळे त्याला फाशी देण्यात येण्यात येत असताना त्याने फिरंग्यांचा धिक्कार केला आणि एखाद्या भविष्यवाद्याला शोभेल अशा तऱ्हेने त्याने पुढील शब्द उच्चारले: तुम्ही मला आज फासावर लटकावू शकाल, कदाचित माझ्यासारख्यांना तुम्ही प्रत्यही देखील फासावर चढवू शकाल, पण माझी जागा भरून काढण्यासाठी सहस्त्रावधी लोक पुढे सरसावतील, तुमचा हेतु कधीच सफल होणार नाही !

भारतीयानो ! हे शब्द खरे ठरले पाहिजेत. हुतात्म्यांनो ! तुमच्या रक्ताचा बदला घेतला जाईल.